

İngiliz Hukukunda Mandamus (Mandatory Order) İlkesi*

Hakemli Makale

Adem AVCI

Arş. Gör., Fatih Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Ana Bilim Dalı.

ÖZET

İdari yargılama hukukunun güncel sorunlarından belki de en önemlisi, yargı kararlarının uygulanması sorunudur. Ayrıca bir kamu görevlisinin ya da bir kamu kurumunun kendisine verilmiş bir görevi yerine getirmemesi de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte bu gibi sorunları çözmek için, hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak bazı ülkelerde "yargısal emirler" düzenlenmiştir. Yargısal emirler, Fransa gibi Kara Avrupası Sistemini benimseyen ülkelerde uygulanmaya başlanmış olsa da, bu kurum İngiliz Hukuk Sistemi kökenli Anglo-Amerikan Sistemine dayanmaktadır. İngiltere'de yargısal emirler; "injunction" ve "prerogative orders"dır. Prerogative orders yani ayrıcalıklı emirler ise "certiorari (quashing order)", "prohibition (prohibiting order)" ve "mandamus (mandatory order)" olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bu makalenin asıl konusunu oluşturan "mandamus", Common Law veya kanunla yüklenmiş bir kamu görevinin icrası ya da yürütülmesi için bir kamu görevlisini ya da bir kamu kurumunu zorlamaya yönelik verilen yargısal bir emirdir. Bu bağlamda, makalede İngiliz hukuk sistemi ve yargısal emir yollarına genel olarak değinilip, yargısal emir türlerinden mandamus ilkesi açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Common Law, yargısal emir, declaration, injunction, ayrıcalıklı emir, certiorari, prohibition, mandamus.

---

* Bu makale, Qafqaz Üniversitesi tarafından 26-27 Nisan 2013'te Bakü'de düzenlenen Genç Araştırmacıların Uluslararası Bilimsel Konferansı'nda sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.

ABSTRACT

The Principle of Mandamus (Mandatory Order) in the English Law

Perhaps the most important current problem of the administrative law is nonapplicability of judicial decisions. There is also a public officer or a public authority who fails to fulfill a task assigned to him appears to be a major problem. In order to solve such problems, as a requirement of the rule of law, "judicial orders" is held in some countries. Judicial orders started to be implemented in countries such as France, which is adopted Continental European System, however this institution as a source taken from Anglo-American System is based on the English Legal System. UK judicial orders are "injunction" and "prerogative orders". Prerogative orders or the privileged orders are divided into three categories; "certiorari (quashing order)", "prohibition (prohibiting order)" and "mandamus (mandatory order)". The main topic of this article, "mandamus" is a judicial review to force or to execute an order which is assigned to a public official or public body by Common Law or the law enforcement. In this context, the article briefly mentions about the British legal system and judicial orders in general, and then tries to explain the principle of mandamus as a type of judicial orders.

Keywords

Common Law, judicial order, declaration, injunction, prerogative order, certiorari, prohibition, mandamus.

Giriş

Yargı kararlarının uygulanmaması sorunu, idari yargılama hukukunun güncel sorunlarından belki de en önemlisidir. Çünkü idarenin sorumluluğu her ne kadar hukuk devleti ilkesinin gereklerinden birisi ise de aynı şekilde idarenin sorumluluğuna ilişkin verilen yargı kararlarının uygulanması da bu ilkenin bir gereğidir. Ayrıca, böyle bir sorun frenler ve dengeler (checks and balances) mekanizmasına yani kuvvetler ayrılığına da ters bir durumdur. Bu sorunun dışında, bir kamu görevlisinin ya da bir kamu kurumunun kendisine verilmiş bir görevi yerine getirmemesi de önemli bir mesele olarak ortaya çıkmaktadır. İşte yargısal emir kurumunun, bu gibi sorunları bertaraf etmek için getirildiğini söyleyebiliriz.

Yargısal emirler, yargı organlarının verdiği kararların uygulanmasını sağlamak veya idarenin hukuka aykırı bir şekilde yaptığı eylem ve işlemleri iptal etmek, hukuka aykırı yapacağı eylem ve işlemleri önlemek yahut yapması gerektiği halde yapmadığı bazı eylem ve işlemleri yaptırmak amacıyla idareye verilen emirlerdir.

Yargısal emirler, Fransa¹ gibi Kara Avrupası Sistemini benimseyen ülkelerde uygulanmaya başlanmış olsa da, bu kurum İngiliz Hukuk Sistemi kökenli Anglo-Amerikan Sistemine dayanmaktadır.

---

1 8 Şubat 1995 tarih ve 95-125 sayılı Kanunla İdare ve Bölge İdare Mahkemeleri Kanunu'nda yapılan değişiklikle, idari yargıcın yargısal emir yetkisi kabul edilmiştir, YAŞAR, Nuri, İdari Yargı İdari Yargıç ve Yargısal Emir, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2002, s. 157; MODERNE, Franck, "İdari Yargıcın Yeni Emir Verme (Injonction) Yetkisi Üzerine", (çev. Ramazan Çağlayan), **AÜEHFD**, Cilt: VIII, Sayı: 1-2, (2004), s. 651.

Bu bağlamda, söz konusu çalışmada İngiliz hukuk sistemi ve yargısal emir yollarına genel olarak değinilip, yargısal emir türlerinden mandamus ilkesi açıklanacaktır.

I. İNGİLİZ HUKUK SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ

İngiltere’de Merkezi İdarenin (The Crown-Taç) sorumluluğu 1947 tarihli Crown Proceedings Act’in çıkarılmasına kadar mümkün değildi². Teorik olarak Kral hukuk kurallarına tabi idi ancak uygulamada ona karşı bu kuralları harekete geçirmek mümkün değildi. 1948’e kadar Taç ve onun memurlarının sorumluluğu ile ilgili iki temel kural mevcuttu: 1. Esasa ilişkin bir kural olarak, “Kral hata yapmaz (The King can do no wrong)³”, 2. Usule ilişkin bir kural olarak ise, “Kral kendi mahkemelerinde dava edilemez (The King can not to be sued its own courts)⁴”.

Common Law (örf-adet hukuku veya teamüli hukuk) denilen bu sistemin Anayasa hukuku açısından üç temel özelliği vardır: Birincisi, bu hukuku hâkimler oluşturmuştur. Yani bu hukuk mahkeme içtihatlarından (Case/Judge-made Law) meydana gelmiştir. İkincisi, Kara Avrupasında anlaşıldığı anlamda bir idari yargı sistemi bulunmamaktadır. Son olarak ise, Common Law büyük bir kısmı itibarıyla yazılı değildir⁵. İngiliz Anayasa hukukunun diğer bir niteliğini ise hukukun üstünlüğü ilkesi (Rule of Law) oluşturmaktadır. Hukuk devleti de denilen bu ilke⁶, idare edenlerin de idare edilenler gibi hukuka bağlı olacağını öngörmektedir⁷.

Dicey, idare hukuku teriminin, İngiliz hukuk sistemi içinde yerinin olmadığını belirterek⁸, bu terimi 1885 tarihli Anayasa Hukuku kitabında reddetmiştir. Dicey gerekçe olarak hukukun üstünlüğü ilkesine dayanmış⁹ ve yine bu ilkeye göre kanunlar önünde ve onlara tabi olma konusunda herkesin eşit konumda olması gerektiğini ifade etmiştir¹⁰. Ayrıca Dicey’e göre Fransız İdare Mahkemeleri ve Fransız Danıştay’ının (Conseil d’Etat) kişilerle devlet arasındaki uyumsuzluklarda idarenin lehine tavır almak zorunda

2 AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ, Büyük Daire, **Roche-Birleşik Krallık Kararı**, Başvuru no: 32555/96 Strasbourg, 2005, s. 34, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#> (erişim tarihi 1.12.2012)

3 AİHM, **Roche-Birleşik Krallık Kararı**, s. 38, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#> (erişim tarihi 1.12.2012)

4 ÖRÜCÜ, Esin, “İngiltere’de İdarenin Sorumluluğu ve Yargısal Denetiminde Uygulanan Başlıca İdare Hukuku İlkeleri”, **Onar Armağanı**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977, s. 631.

5 SAYHAN, Şebnem, “İdari Yargı Sistemlerinin Karşılaştırmalı Analizi”, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı:15, Yıl:1996, s. 71.

6 KURT, Süleyman, “Britanya İdari Yargı Yerleri (Tribunal Sistem) ve Yargısal Denetim”, **Danıştay Dergisi**, S:107, Ankara, 2004, s. 74.

7 KARAMUSTAFAOĞLU, M.Tuncer, “İngiliz İdare Hukuku ve Ultra Vires Doktrini”, **Ord. Prof. Dr. Ernst E.Hirsch’e Armağan**, AÜHF Yayınları, Ankara, 1964, s. 45.

8 VERSAN, Vakur, “İngiltere’de İdare Hukuku”, İdare Hukuku Bakımından İngiliz Hukuk Sistemi, İdare Hukuku Seminer Çalışmaları: I, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1946, s. 3.

9 ZABUNOĞLU, Yahya K., “İngiltere’de İdare Hukuku Anlayışı”, **AÜHFD**, Yıl: 1961, Cilt: 18, Sayı: 1-4, s. 398.

10 KARABULUT, Mustafa, “İngiltere’de İdarenin Yargısal Denetimi Üzerine Bir İnceleme”, **Danıştay Dergisi**, Yıl: 30, Sayı: 102, Ankara, 2000, s. 16.

olduklarını belirtmiştir¹¹. Yani, Dicey özetle mevcut sistemin Fransız sisteminden daha iyi olduğunu savunmuştur¹². Ancak belirtmek gerekir ki, Dicey'in hukukun üstünlüğü ile idare hukukunun bağdaşmayacağı görüşünün aksine, bu kavramlar birbirine zıt kavramlar değildir. Çünkü idarenin kanuniliği ilkesi, idarenin yargısal denetimi ve idarenin mali sorumluluğu gibi ilkelerin geçerli ve etkili olması, bir hukuk devletinde idare hukukunun varlığını haklı kılacaktır¹³. Nitekim 1835-1922 yılları arasında yaşamış olan¹⁴ Dicey'in görüşlerinin aksine, 20. yüzyılın başlarından itibaren ve özellikle de II. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'de idare hukuku yerleşmiş ve gelişmeler kaydetmiştir¹⁵.

İngiltere ve Common Law geleneğini sürdüren ülkelerde¹⁶ idarenin denetimi de dâhil tüm yargısal görevlerin tek bir sistem içinde adli yargıda görülmesini öngören adli idare sistemi vardır¹⁷. Kuşkusuz, adli idare sistemini benimseyen ülkelerde de bir idare teşkilatı ve bu teşkilatın yürüttüğü idari nitelikte faaliyetler vardır. Yine idare teşkilatının kuruluş ve işleyişine ilişkin hukuk kuralları da vardır. Ama bu hukuk, bir idare hukuku değil ülkenin genel hukukudur. Söz konusu ülkelerde idare de özel kişiler de genel hukuk kurallarına tabidir¹⁸.

İngiliz hukukunda, idare mahkemeleri (administrative tribunals) adli idare sisteminin bir gereği olarak ayrı bir üst mahkemeye de sahip değildir. Bunların kararları da aynı yüksek mahkemelerde temyiz edilmektedir¹⁹.

II. İDARENİN YARGISAL DENETİMİ YOLLARI

İngiltere'de idarenin verdiği kararlar üzerinde yargısal denetimin doğrudan ya da dolaylı olarak yapılması mümkündür. Doğrudan davalar (direct remedies) ; temyiz (appeals) ve tazminat davalarıdır²⁰. Ayrıca, bir başvurucunun kendi hakkını olumsuz etkileyen ikincil yasama (delegated legislation) hükmünde olan, yetki aşımı (ultra vires) bulunduğu iddi-

11 Albert Venn Dicey hukukun üstünlüğü ilkesini üç temel başlıkta incelemiştir: keyfi yetkinin olmaması, kanun önünde eşitlik ve anayasal ilkelerin yargı içtihatlarıyla oluşturulması. YALÇINKAYA, Namık Kemal, İngiliz Hukuku-Kaynakları, Kurumları ve Temel İlkeleriyle, Eroğlu Matbaası, Ankara, 1981, s. 40-44.

12 DICEY, Albert Venn, **Introduction to the Study of the Law of the Constitution**, 10th edn, London: Macmillan, 1959, s. 188-193, Aktaran: CRAIG, Paul, **Administrative Law**, 7th Edition, Sweet&Maxwell, London, 2012, s. 5.

13 NALCIOĞLU, Orhan / SEVİMLİ, Kamil, "İngiliz İdare Hukuku ve Ultra Vires Doktrini", **AYİM Dergisi**, Sayı:10, Ankara, 1996, s. 29.

14 MUMCU, Uğur, "İngiliz Hukukunda Ultra Vires Kavramı", **AÜHFD**, Yıl: 1970, Cilt:27, Sayı: 1-2, s. 49.

15 NALCIOĞLU / SEVİMLİ, s. 29; ERHÜRMAN, Tufan, "Birleşik Krallık İdare Hukukunda Ultra Vires", **AÜHFD**, Cilt: 61, Sayı: 2, Yıl: 2012, s. 602.

16 Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, İsrail, Hindistan, Kenya, İrlanda, Güney Afrika, Filistin, ABD vs. PARRY, Clive, "İngiliz Hukuk Sistemi", (çev: Fadil H. Sur), **AÜHFD**, C: I, S: 3, Y: 1943, Ankara Maarif Matbaası, 1944, s. 444.

17 SAYHAN, s. 72.

18 GÖZLER, Kemal, İdare Hukuku, 2. Baskı, C:1, Ekin Y. , Bursa 2009, s. 51.

19 GÖZLER, s. 51.

20 ÖRÜCÜ, Esin, "Büyük Britanya'da İdarenin Yargısal Denetimi", **II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, İdari Yargının Dünyadaki Bugünkü Yeri**, Ankara 1993, s. 263.

asıyla uyumsuzluğu mahkemeye taşınması da doğrudan davalara bir örnek olarak verilebilir²¹. Dolaylı davalar (indirect remedies) ise; “declaration”, “injunction” ve “prerogative orders”dır²². Prerogative orders²³ yani ayrıcalıklı emirler ise “certiorari”, “prohibition” ve “mandamus” olmak üzere üç başlık altında incelenebilir²⁴ (Habeas Corpus da bir ayrıcalıklı emir türüdür²⁵).

Dolaylı davaların bir kısmı kamu hukukuna özgü denetim yollarıdır (certiorari, prohibition ve mandamus)²⁶. Diğer bir kısmı ise özel hukuk kaynaklı olmasına rağmen (declaration ve injunction)²⁷ kamu hukuku alanında da uygulama bulan denetim yollarıdır²⁸. Bu yollardan injunction, certiorari, prohibition ve mandamus aynı zamanda yargısal emir niteliğindedir.

A. Özel Hukuka Özgü Denetim Yolları

1. Declaration

Declaration, mahkeme tarafından uygulanacak hukuk kurallarının ve taraflara haklarının nelerden ibaret olduğunun bildirilmesidir. Bu açıklama, mevcut durumda herhangi bir işlemin iptaline sebebiyet vermemekle beraber iptal emrine (certiorari) bir dayanak olabilir. Yoksa yürütmenin durdurulması sonucunu doğurmaz²⁹ ve bir yaptırımını bulunmamaktadır³⁰.

21 KURT, s. 104.

22 SAYHAN, s. 73.

23 Prerogative orders ilk önce, Kral tarafından getirilmiştir. Bu emirlerin getiriliş amacı, hizmetlilerin görevlerini doğru bir şekilde yerine getirmeye zorlamak ve onların yetkilerini kötüye kullanmalarını önlemektir, KURT, s. 105; 1938'e kadar “prerogative writs” olarak anılan bu emirler, Administration of Justice Act'ın yürürlüğe girmesiyle, bu tarihten itibaren “prerogative orders” olarak ifade edilmiştir. ERHÜRMAN, Tufan, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku, Türk ve İngiliz Hukuk Sistemleriyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme**, Işık Kitabevi, Lefkoşa, 2012, s. 190.

24 CRAIG, s. 803; ZABUNOĞLU, s. 76.

25 FEYZİOĞLU, Metin, “Anglo Sakson ve Anglo Amerikan Hukuk Düzenlerinde Habeas Corpus Kurumu”, **AÜHFD**, Cilt: 44, Sayı: 1-4, Ankara, 1995, s. 669.

26 Şuan yürürlükte bulunan Civil Procedure Rules Part 54'te artık mandamus, prohibition ve certiorari'nin yerine mandatory order, prohibiting order ve quashing order ifadeleri kullanılmaktadır. Yine Supreme Court Act'in 29. maddesi de 2004 yılında bu kapsamda değiştirilmiştir. ERHÜRMAN, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku**, s. 190.

27 AYDAR bu yollar arasında tazminat kararını (damages) da saymaktadır. AYDAR, Hafize Sevinç, İngiliz Hukukunda Yargısal Emir Kavramı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 48.

28 ÖRÜCÜ, **Büyük Britanya'da İdarenin Yargısal Denetimi**, s. 264; AYDAR, s. 48; KURT ise dolaylı davaları ayrıcalıklı emirler (prerogative orders) ve ayrıcalıklı olmayan emirler (non-prerogative orders) olmak üzere ikiye ayırmaktadır. KURT, s. 105.

29 ASLAN, Zehreddin, “İngiliz Hukukunda İdarenin Yargısal Denetimi ve Bu Denetim Sonucunda Verilen Kararların Niteliği”, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Dergisi, Sayı:10, İstanbul, 1995, s. 23.

30 ÖRÜCÜ, **Büyük Britanya'da İdarenin Yargısal Denetimi**, s. 264.

2. Injunction

Injunction, taraflardan birinin bir eylem veya işlem yapmasını ya da yapmaktan kaçınmasını sağlayan yargısal bir emirdir³¹. Bunun dışında, bu emir bir özel hukuk kurumu olmasına rağmen³², hukuka aykırı bir idari işlemin dava sonuna kadar yürütmesini durduran bir ara emri (geçici emir) fonksiyonu da görebilir³³. Injunction, hukuka aykırı bir işlemin ya da eylemin yapılmasını yasakladığı için "prohibition"ın; bir eylem veya işlemin yapılmasını sağladığı için de "mandamus"un işlevini yerine getirmektedir³⁴. Ayrıca, uzmanlık mahkemelerine karşı çok nadir kullanılan bu emir, disiplin komisyonlarının karar ve işlemlerine karşı sıklıkla kullanılmaktadır³⁵.

B. Kamu Hukukuna Özgü Denetim Yolları

1. Certiorari (İptal Emri)

Certiorari, yeni ifadesiyle "quashing order", bir kamu kurumu tarafından verilen bir karar veya yapılan bir eylemin iptali için verilen yargısal bir emirdir³⁶ ve üç türü vardır³⁷; maddi yetki aşımı, usuli yetki aşımı ve hukukta hata (error of law on the face of the record)³⁸. İptal emirleri, yerel yetkililer, ilk derece mahkemeleri, Merkezi İdare bakanları ve diğer çeşitli kamu kurumlarına karşı edinilebilir. İptal emrinin verilmesi, söz konusu mahkemenin kendi kararını zorla kabul ettirmesi değil, sadece asıl kararın basit bir şekilde iptal edilmesidir. Çünkü bu durumda dosya tekrar inceleme için geri dönmektedir³⁹.

2. Prohibition (Yasaklayıcı Emir)

Prohibition, yeni ifadesiyle "prohibiting order", bir uzmanlık mahkemesi, bakan ya da bir kamu kuruluşunun yetkisini aşarak bir işlem yapmasını engelleyen bir denetim yoludur⁴⁰. Bu çözüm yolundaki amaç yetki aşımı (ultra vires) durumuna veya doğal yargıç ilkesinin ihlaline engel olmaktır⁴¹. İptal emirleri zaten alınmış olan hukuka aykırı eylemi bertaraf ederken, yasaklayıcı emirler uygulandığı halde hukuka aykırı olacak ve henüz

31 AYDAR, s. 93.

32 KARABULUT, s. 27; ASLAN, Zehreddin, "İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Bireylerin Geçici Olarak Yargısal Korunması", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Yılmaz Altuğ'a Armağan**, Cilt: 17, Sayı: 1-2, 1997-1998, İstanbul, 2000, s. 55.

33 CANE, Peter, **An Introduction to Administrative Law**, Oxford, Clarendon Law Series, 1996, Aktaran: ERHÜRMAN, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku**, s. 191.

34 ERHÜRMAN, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku**, s. 191.

35 KURT, s. 108.

36 LONGLEY, Diane / JAMES, Rhoda, **Administrative Justice: Central Issues in UK and European Administrative Law**, Cavendish Publishing Limited, London 1999, s. 112; ERHÜRMAN, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku**, s. 191; KARAMUSTAFAOĞLU, s. 49.

37 LONGLEY / JAMES, s. 112.

38 ÖRÜCÜ, **Büyük Britanya'da İdarenin Yargısal Denetimi**, s. 263.

39 LONGLEY / JAMES, s. 112.

40 KURT, s. 106.

41 LONGLEY / JAMES, s. 112.

alınmamış olan kararların alınmasını önlemek için kullanılır⁴². Yani, iptal emrinde olduğu gibi hukuki hataların düzeltilmesi bu denetim yolu ile yapılamaz⁴³. Bu bağlamda yasaklayıcı emir, meydana gelecek olan hukuka aykırı kararların önlenmesi ve öngörülmesini sağlayan “injunction”a benzemektedir⁴⁴. Yasaklayıcı emre tipik örnek, *R v. Liverpool Corporation, ex parte Liverpool Taxi Fleet Operators’ Association* davasıdır. Bu davada mahkeme, bir yerel yönetimin mevcut taksi şoförleri ya da temsilcilerinin görüşünü almadan, diğer kişilere yeni taksi ruhsatı vermesini önlemiştir⁴⁵.

3. Mandamus (Zorlayıcı Emir)

“Mandamus”u kısaca ifade edecek olursak, davalının (kamu görevlisi veya kamu kurumu) kendisine hukuken yüklenen bir kamu hukuku görevini yerine getirmediğinde bu yetkiyi icraya zorlamak için verilen bir emir türüdür⁴⁶. Mandamus ilkesi, aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir.

III. MANDAMUS İLKESİ

Mandamusun tam olarak çevirisi “buyururuz” ya da “emrederiz” anlamlarına gelmektedir⁴⁷. *R v Inland Revenue Commissioners, ex p National Federation of Self-employed and Small Businesses Ltd* davasında Lord Scarman ise mandamusu şu şekilde ifade etmiştir⁴⁸:

“Mandamus, ayrıcalıklı yazı ve emirler içinde tanımlanması en zor emirdir. Bir başvurucunun göstermesi gereken dikkatin ve görevin doğal gereği zorlayıcı emrin gelişim sürecinde kişiye ve kuruma göre değişiklik arz ettiği görülmektedir.”

Mandamus, yeni adıyla “mandatory order”, Common Law veya kanunla yüklenmiş bir kamu görevinin icrası ya da yürütülmesi için bir kamu görevlisini ya da bir kamu kurumunu zorlamaya yönelik verilen yargısal bir emirdir⁴⁹. Temel amaç bu olmakla birlikte⁵⁰ mandamus, alt derece mahkemelerinin kusurlu bir şekilde yargı yetkisini yerine

42 ELLIOTT, Mark, **Beatson, Matthews and Elliot’s Administrative Law**, 3rd Edition, Oxford University Press, Oxford, 2005, s. 436.

43 ASLAN, İngiliz Hukukunda İdarenin Yargısal Denetimi, s. 21.

44 ELLIOTT, s. 436.

45 AYDAR, s. 88.

46 PARPWRTH, Neil, **Constitutional and Administrative Law**, 2nd Edition, Butterworths LexisNexis, UK, 2002, s. 331.

47 MULLAN, David J., **Administrative Law**, Irwin Law Inc., Toronto, 2001, s. 411; RICHARDS, P. H. / CURZON, L. B., **The Longman Dictionary of Law**, 8th Edition, Pearson Education Limited, England, 2011, s. 293.

48 LEYLAND, Peter / WOODS, Terry, **Administrative Law**, 4th Edition, Oxford University Press, Oxford, 2002, s. 509.

49 CARROLL, Alex, **Constitutional and Administrative Law**, 3rd Edition, Pearson Education Limited, England, 2003, s. 332; FOULKES, David, **Administrative Law**, 8th Edition, Butterworths, London-Dublin-Edinburg, 1995, s. 392.

50 İlk önce Kral tarafından getirilen ayrıcalıklı emirlerin getiriliş amacı, hizmetlilerin görevlerini doğru bir şekilde yerine getirmeye zorlamak ve onların yetkilerini kötüye kullanmalarını önlemektir, KURT, s. 105; ERHÜRMAN, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku**, s. 198; ABD’de de mandamustaki ana fikir, idare ajanını görevini yapmaya zorlamaktır. GÜRAN, Sait, “Anayasa’nın Kuvvetler Ayrılığı İlkesine ve Yönetim Yargı İlişkilerine Bakış Açısında Değişiklik”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt: 11, Yıl: 1994, s. 196.

getirmedikleri zaman da verilebilmektedir⁵¹. Görüldüğü gibi, “mandamus” geçmişte yerine getirilmemiş kanunsuz bir hareketin düzeltilmesini sağlarken, “prohibition” gelecekte olacak kanunsuz bir hareketi önler⁵².

A. Tarihi Gelişim

Mandamus emirlerinin tam olarak ne zaman başladığı bilinmemektedir. De Smith, mandamusun kökeninin, ilk emirlerdeki ortak bir özelliği yansıttığı için Kral’ın fermanlarına dayanabileceğini ancak mandamus ile fermanlar arasında gerçek bir bağlantının olup olmadığını şüpheli olduğunu ifade etmiştir⁵³.

Günümüzdeki zorlayıcı emre benzer bir emrin ilk olarak 1573 yılında Middleton Davası ile verildiği rapor edilmektedir. Ancak, bu karar da rapor edilmemiş başka bir davaya (Anable Davası) atıf yapılarak verilmiştir. Söz konusu mandamus emri, hukuka aykırı olarak memurluktan çıkarılan Londra vatandaşı olan bir kişinin, görevine iadesi için verilmiştir⁵⁴.

Mandamusun ortaya çıkışı ile ilgili çığır açıcı dava ise, 1615 yılında verilen *James Bagg*⁵⁵ davasıdır. Bagg, Plymouth şehrinde bir memur olarak görev yapmaktadır ve görev haysiyetini zedeleyici bir takım fiil ve davranışlarda bulunduğu gerekçesiyle görevine son verilir. Bu davranışlar arasında, belediye başkanı Thomas Fowens’e “dolandırıcı” diye seslenmek, “boynunu kırmak” ile tehdit etmek ve benzeri hareketler vardır⁵⁶. Bagg, görevden alınmasına karşı dava açar ve savunması alınmadan görevden alındığı gerekçesiyle ilgili idare aleyhine mandamus emri verilir ve Bagg’in göreve iadesi sağlanır⁵⁷. Bagg davasında, Lord Mansfield mandamusu şu şekilde tanıtmıştır:

*“Mandamus, adaletsizlik ve polislin yetersizliği nedeniyle düzenin bozulmasını önlemek amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, hukukun belirli bir hukuki yol tanımadığı, ancak adalet ve iyi yönetim ilkelerine göre bir hukuki yol olması gerektiği anlaşılan tüm durumlarda kullanılmalıdır.”*⁵⁸

Benzeri davalar, söz konusu davayı takip etmiş⁵⁹, çok yaygınlaşmış ve din adamlarına ilişkin konular da dâhil pek çok konuda mandamus emri verilmiştir. Ancak, 19. yüzyılda yapılan mahalli idare reformu ve feodal düzene has mal müdürlüğünün zamanla

51 ERHÜRMAN, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku**, s. 198; WOOLF, The Rt Hon The Lord / JOWELL, Jeffry / LE SUEUR, A.P., **Principles of Judicial Review**, Sweet&Maxwell, London, 1999, s. 536; FELDMAN, David, **English Public Law**, Oxford University Press, Oxford, 2004, s. 924; Supreme Court Act 1981 Part II Section 29 (3)-(4).

52 BARNETT, Hilaire, **Constitutional&Administrative Law**, 7th Edition, Routledge-Cavendish, 2006, s. 713.

53 DE SMITH, S.A. **Judicial Review of Administrative Action**, Appendix 1, 1980, s. 591-592, Aktaran: CRAIG, s. 811.

54 Middleton’s case, 3 Dyer 332b, WOOLF / JOWELL / LE SUEUR, s. 536-537.

55 James Bagg’s Case, 11 Co. Rep. 93b, WADE, Sir William / FORSYTH, Christopher, **Administrative Law**, 9th Edition, Oxford University Press, Oxford, 2004, s. 616.

56 HENDERSON, Edith G., **Foundations of English Administrative Law-Certiorari and Mandamus in the Seventeenth Century**, Harvard University Press, Cambridge-Massachusetts, 1963, s. 46-47.

57 CRAIG, s. 811.

58 AYDAR, s. 75.

59 CRAIG, s. 811.

yok olması, mandamus emirlerine olan talebi azaltmıştır. Ayrıca söz konusu azalmaya, istinaf başvurusu gibi alternatif yargısal yolların ortaya çıkması da etki etmiştir⁶⁰.

Mandamus, ilk ortaya çıkışından günümüze kadar, bazı sosyal ve teknik sebeplerden ötürü yaygın kullanılan bir dönem yaşamış sonra kendisine ihtiyacın azaldığı bir dönemden geçmiş, daha sonra da sürekli gelişerek günümüze kadar gelmeyi başarmıştır⁶¹.

B. Kapsamı ve Yetkili Mahkeme

Mandamus, Common Law veya kanunla yüklenmiş bir kamu görevinin icrası ya da yürütülmesi için bir kamu görevlisini ya da bir kamu kurumunu zorlamaya yönelik verilen bir emir⁶² olmakla birlikte, söz konusu görevin icrasında gereksiz erteleme ya da görevi reddetme durumlarında da verilebilir. Mesela, *R. v. Secretary of Stat efor the Home Department, ex p. Phansopkar* davasında mahkeme, ikametgâh hakkı olduğunu gösteren bir belge almak amacıyla yapılan bir başvurunun Bakanlık tarafından uygun bir süre içinde yanıtlanması konusunda kanunda böyle bir görevinin olduğu belirtilmemesine rağmen, başvurunun niteliği gereği bakanın görev alanına girdiği ve gerekli sistemi kurması gerektiğine ilişkin mandamus emri vermiştir⁶³.

Mandamus, yasanın ilgili kişiye ya da kuruma bağlı yetkiden ziyade bir takdir yetkisi verdiği durumlarda, takdir yetkisinin hukuka uygun bir şekilde icra edilmesine zorlamak için de kullanılabilir. Örneğin, amacına uygun kullanılmayan bir takdir yetkisinde (*Padfield v Minister of Agriculture*⁶⁴) veya bir takdir yetkisinde hukuki hata olduğunda [*R. v Vestry of st Pancras (1890) 24 Q.B.D. 371*] mandamus emri verilebilir⁶⁵.

Ancak belirtmek gerekir ki, yasal takdir yetkisinin geniş ya da belirsiz olduğu durumlarda mandamus emri verilemez. Mesela, 1944 tarihli Education Act'in 1. maddesine göre, "...*Bakan, Galler ve İngiltere halkının eğitim yönünden desteklenmesini ister...*". Bu ifade daha çok siyasi bir niteliktedir. Yani düzenlemenin daha zorlayıcı bir hüküm içermesi gerekmektedir. Çünkü zorlayıcı emrin en önemli ve ayırt edici özelliği, onun "bağlayıcı" ve "zorlayıcı" olmasıdır⁶⁶.

60 AYDAR, s. 75.

61 AYDAR, s. 75.

62 CARROLL, s. 392.

63 (1976) Q.B. 606, AYDAR, s. 77; CARROLL, s. 332.

64 1958 tarihli Tarımsal Pazarlama Kanunu (Agriculture Marketing Act) gereğince, bakanın ileteceği şikâyetlerin dinlenilmesi için bir kurul oluşturulmuştur. Davaya konu olayda, Padfield isimli çiftçi, Pazarlama Kurulu tarafından o bölgedeki çiftçilerden satın alınan sütlere ilişkin tarifeyi şikâyet etmiş, ancak bakan şikâyeti kurula iletmemiş ve Kurul'a şikâyetleri götürüp götürmeme konusunda takdir yetkisinin olduğunu ileri sürmüştür. Mahkeme, bakanın gösterdiği sebebin hukuka uygun olmadığını, takdir yetkisini kanunun amacına uygun olarak kullanmadığını ve yasanın bir bütün olarak düşünülmesi gerektiğine mandamus ile hükmetmiştir, [(1968) A.C. 997]. ÖRÜCÜ, İngiltere'de İdarenin Sorumluluğu, s. 663; BARNETT, s. 713.

65 BAILEY, S.H., **Cases, Materials and Commentary on Administrative Law**, 4th Editon, Sweet&Maxwell, London, 2005, s. 1023-1024.

66 LEYLAND / WOODS, s. 508.

Mandamus emri konusunda münhasıran yetkili mahkeme, Yüksek Mahkemedir (The High Court)⁶⁷. Yüksek Mahkemenin de "Queen's Bench Division" denilen dairesi görevlidir⁶⁸. Burada alınan kararlara karşı da istinaf mahkemesine (Court of Appeal) başvurulabilmektedir⁶⁹. Kararlar genellikle burada çözüme kavuşturulmaktadır. İstinaf Mahkemesinin Lordlar Kamarasına⁷⁰ (House of Lords) temyiz başvurusuna gidilebilmesi için izin verdiği karar sayısı çok azdır⁷¹.

Mandamusun, "bir kamu görevinin varlığı" ve "idari başvuru ve red" olmak üzere iki şartı vardır.

C. Şartları

1. Bir Kamu Görevinin Varlığı

Söz konusu görev, ilk olarak özel bir nitelikten ziyade bir kamu görevi olmalıdır⁷². Mesela mandamus emri, bir sendikaya karşı veya bir özel hakem komisyonuna karşı talep edildiğinde reddedilecektir. Söz konusu kamu görevi kişisel durum, ayrıcalıklı yetki, Common Law, örf ve adet hukuku ya da sözleşmeye ilişkin olabilir⁷³.

2. İdari Başvuru ve Red

Başvurucunun, genel bir kural olarak, mandamusun uygulanmasından önce ilgili idare-den söz konusu görevin icrasını istemelidir⁷⁴ ve bu başvurusu idare tarafından reddedil-melidir. Bazı istisnai durumlarda bu şart aranmamaktadır. Mesela, idare tarafından hiç cevap verilmemesi, hukuka aykırı bazı şartlar ileri sürülerek bunların yerine getirildiği takdirde başvurunun kabul edileceğinin söylenmesi veya muğlâk bir cevap verilmesi durumlarında başvuru reddedilmiş sayılacaktır⁷⁵.

Craig'e göre söz konusu başvuru ve red şartı geleneksel yaklaşıma özgüdür ve bu şartın ısrarlı bir şekilde yerine getirilmesi gerektiği konusu günümüzde tartışmalıdır. Ayrıca,

67 Supreme Court Act 1981 Part II Section 29 (1).

68 SAYHAN, s. 73, ÖRÜCÜ, **Büyük Britanya'da İdarenin Yargısal Denetimi**, s. 265; WADE / FORSYTH, **Administrative Law**, 9th Edition, s. 616.

69 SAYHAN, s. 73; PARRY, Clive, İngiliz Hukuk Sistemi, (çev. Vakur Versan), İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1945, s. 45.

70 Lordlar Kamarası: Bir meclis olmasının yanında yargısal bir fonksiyona da sahipti. Birleşik Krallık'ta (İngiltere, Galler, Kuzey İrlanda ve İskoçya) görülen davaların en üst temyiz mercii olup, kararları tüm mahkemeler için bağlayıcıydı. Ama 2005 tarihli Constitutional Reform Act'ın 3. Bölümü ile kurulan ve 1 Ekim 2009'da faaliyete başlayan The Supreme Court, Lordlar Kamarası'nın yargısal fonksiyonunu devralmıştır. OKUYUCU ERGÜN, Güneş / TOROSLU, Haluk / TANER, Fahri Gökçen, "Gizli Tanıklık Hakkında İngiltere Lordlar Kamarası Kararının Tercümesi", **Suç ve Ceza Dergisi**, Sayı: I, Yıl: 2009, s. 136-201.

71 SAYHAN, s. 73.

72 Ancak belirtmek gerekir ki, bir görevin kamusal mı olduğu yoksa özel hukuk karakterli mi olduğunu belirlemek her zaman kolay olmamaktadır. ÖRÜCÜ, **Büyük Britanya'da İdarenin Yargısal Denetimi**, s. 264; ERHÜRMAN, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku**, s. 222; PARPWORD, s. 263.

73 CRAIG, s. 812.

74 CARROLL, s. 332.

75 AYDAR, s. 81.

bireyden söz konusu görevin yerine getirilmesine ilişkin yasal bir talepte bulunmasını beklemek de gerçekçi değildir⁷⁶. Jowell ise, zorlayıcı yargısal emir için başvuran kişinin idareden görevi icra etmesi için başvuru yapması ve bu başvurunun idare tarafından reddedildiğinin belgelenmesinin uygulamada arandığını ifade etmiştir. Bu bağlamda, başvuru yükümlü olan idareye görevini icra etmesi için, ayırt edilebilen ve özellikli bir başvuru yapmalıdır⁷⁷.

Mandamusun “kraliyet”, “yüksek mahkeme ve diğer mahkemeler” ve “askeri konular” gibi bir takım istisnaları vardır.

C. İstisnaları

1. Kraliyet (The Crown)

Mandamus emri, Kraliçenin (veya Kralın) kendisine ve onun görevlilerinin Kraliyetin inhisari yetkisinde olan bir görevine ilişkin zorlamada kullanılamaz (R. v Secretary of State for War; The Queen v. Lords of the Treasury)⁷⁸. Ancak Emery’e göre, söz konusu sınırlama günümüzde çok teorik kalmakta ve gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü uygulamada, düzenli bir şekilde Kraliyetin bakanlarına ya da onların şubelerinin yasal yetkilerine karşı yargısal emirler verilmektedir. Bakanların ya da onların şubelerinin eylemi olsa da aslında ayrıcalıklı yetkiye dayanmaktadır ancak günümüzde ayrıcalıklı yetkilere dayanan görevler ile kanuna dayanan görevler arasında bir fark bulunmamaktadır⁷⁹.

Belirtmek gerekir ki, mandamusun, bakanlara ya da Kraliyetin diğer görevlilerine karşı, onlara yüklenen yasal görevler için kullanılmasında herhangi bir belirsizlik bulunmamaktadır (R. v Commissioners of Customs and Excise ex p. Cook⁸⁰; The Queen v. Special Commissioners for Income Tax)⁸¹.

2. Yüksek Mahkeme ve Diğer Mahkemeler

Mandamus emri, kamu hukukuna ait bir dava yoludur ve özel kuruluşlar ya da disiplin komisyonlarının (domestic tribunals) faaliyetlerini denetlemek için verilemez. Keza, Yüksek Mahkemenin (The High Court) kendi faaliyetlerini denetlemek için de verilemezler⁸². Ayrıca mandamus emri, diğer üst mahkemelere karşı da verilemez⁸³. Bunlara The Supreme Court ve Court of Appeal örnek verilebilir.

76 CRAIG, s. 813.

77 DE SMITH, S.A. / WOOLF, The Lord / JOWELL, Jeffry, **Judicial Review of Administrative Action**, 5th Edition, Sweet&Maxwell, London, 1995, s. 584-585.

78 [(1891) 2 Q.B. 326; (1872) 1 R. 7 Q.B. 387], PHILLIPS, The Late O. Hood / JACKSON, Paul / LEOPOLD, Patricia, **Constitutional and Administrative Law**, 8th Edition, Sweet&Maxwell, London 2001, s. 724.

79 EMERY, Carl, **Administrative Law: Legal Challenges to Official Action**, Sweet&Maxwell, London, 1999, s. 134.

80 [(1970) 1 W.L.R. 450], BAILEY, s. 1023.

81 [(1889) 21 Q.B.D. 313], PHILLIPS / JACKSON / LEOPOLD, s. 724; Ayrıca bkz dipnot 56, [Padfield v. Minister of Agriculture, Fishiers and Food, (1968) A.C. 997].

82 KURT, s. 105; R v Visitors to the Inns of Court, ex parte Calder, DC, 1992, <http://www.uniset.ca/other/cs3/19932AER876.html> (erişim tarihi 1.12.2012)

83 AYDAR, s. 81.

3. Askeri Konular

Baskın görüş, askeri işlem ve eylemler gibi askeri konularda, mahkemelerin bu alana müdahale edemeyeceği yönündedir. Mesela, bir davada Askeri Disiplin Mahkemesince açılmış bir soruşturmanın tamamlanması için talep edilen mandamus emri reddedilmiştir⁸⁴.

D. Mandamusun Diğer Yargısal Emirlerle Birlikte Verilmesi

Mandamus emri, başka bir çözüm yoluyla birlikte verilebilir. Ancak bu emir çoğunlukla iptal emri ile birlikte verilmektedir⁸⁵.

İptal kararları, ultra vires ya da yetkisiz olarak verilen kararlarda gündeme gelir. Bu tarz durumlarda, genellikle başvuran kişi için iptal emrinin verilmesi yeterli olmaktadır. Ancak, idarenin konuyu yeniden inceleyerek karar vermesi talep ediliyorsa, bu durumda iptal emri ile söz konusu karar iptal edilecek ve mandamus emri ile de idare olayı yeniden inceleyip karar vermek zorunda kalacaktır⁸⁶.

R v Camden London Borough Council, ex p Gillan davasında Konsey'in 1985 tarihli Konut Kanunu kapsamındaki evsizlerin başvurularının çözümüne ilişkin yasal görevini ihlal ettiği tespit edilmiştir. Dava konusu olayda, evsiz kişilere ilişkin birim sadece hafta içi 9:30-12:30 saatleri arası açılmakta ve başvurular telefonla yapılabilmekteydi. Söz konusu sınırlamanın, ekonomik zorluklar gerekçesiyle yapıldığı yeterli bulunmamış ve declaration kararıyla birlikte mandamus emri verilmiştir⁸⁷.

E. İtaatsizliğin Yaptırımı

Mahkemeye saygısızlık suçu (contempt of court), kamu otoritesini temsil eden yargı organlarının emir ve talimatlarına uymamak, onları ihmal etmek ve değersiz görmektir⁸⁸. Dolayısıyla, zorlayıcı emre uyulmadığı takdirde de mahkemeye saygısızlık suçu oluşur⁸⁹ ve kusurlu kişinin ya da kurumun uymama oranında, yerel merciye, para cezası verilebilir [Re Cook's Application (1986) 2 NIJB 64] veya üyelerine hapis cezası verilebilir [R v Poplar Borough Council (No. 2) (1922) 1 KB 95]⁹⁰.

Mahkemeye saygısızlık suçu kapsamında, Kuzey İrlanda'daki mahalli meclislere mandamus emrine uymadıklarından dolayı para cezaları kesilmiştir⁹¹.

84 LEWIS, Clive, **Judicial Remedies in Public Law**. 3rd Edition, Sweet & Maxwell. London, 2004, s. 199, Aktaran: AYDAR, s. 284.

85 WADE, H.W.R. / FORSYTH, C.F., **Administrative Law**, 10th Edition, Oxford University Press, Oxford, 2009, s. 528; LEYLAND / WOODS, s. 508.

86 AYDAR, s. 84; LEYLAND / WOODS, s. 508.

87 [(1988) 21 HLR 114], LEYLAND / WOODS, s. 509.

88 ALPASLAN, M. Şükrü, "Anglo-Amerikan Hukukunda Mahkemeye Saygısızlık Suçu ve Türk Hukukundaki Durum", İÜHF, Cilt: 40, Sayı: 1-4, İstanbul, 1974, s. 244.

89 EMERY, s. 133; DIBLAN, Sevinç, "İngiltere'de Mahalli İdareler", İdare Hukuku Bakımından İngiliz Hukuk Sistemi, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1946, s. 63.

90 CARROLL, s. 333; WADE / FORSYTH, **Administrative Law**, 9th Edition, s. 630.

91 [Cook's application, Re (1986) 3 N.I.J.B. 64 (Belfast City Council, 25.000 pound)], [Morrow's Application, Re (1987) 3 N.I.J.B. 16 (Castlereagh BC, 10.000 pound)], [Cook's Application, Re (1987) 4 N.I.J.B. 42 (Belfast City Council, 25.000 pound yeniden hükmedilen para cezası)], BAILEY, s. 1024.

Ayrıca, belediye meclisi üyelerine karşı alınmış olan saygısızlık usulüne ilişkin şu örnekler verilebilir⁹²: [R. v Worcester Corp. (1903) 68 J.P. 130]; [(1905) 69 J.P. 269]; [R. v Poplar BC (No.2) (1922) 1 K. B. 95]. Poplar davasında, Poplar meclisi üyelerinin çoğu ihlalden dolayı hapsedilmişlerdir. Yerel bir yetkilinin mahkemeye verdiği bir taahhüdün ihlali eylemi davasında (Bemboa davası) ise mandamus emri ile idarenin taahhüdünü yerine getirmesi istenmiştir. Ancak idare, bu emre uymamıştır. Daha sonra hâkim, yerel yetkilinin ihlalini ciddi anlamda eleştirmekle birlikte hiçbir yaptırım uygulamamıştır.

Sonuç

İngiliz hukuk sisteminde, ayrı bir idari yargı bulunmamaktadır. Ancak, Dicey'in 20. yüzyılın başlarında bilindiği anlamda İngiltere'de idare hukukunun olmadığı görüşünün aksine ve özellikle de uzmanlık mahkemelerinin ortaya çıkması ve artmasıyla İngiltere'de idare hukuku önemli bir şekilde gelişmiştir ve gelişmeye devam etmektedir.

İngiltere'de idarenin yargısal denetimi kapsamında, doğrudan davalar ve dolaylı davalar olmak üzere iki tür yol bulunmaktadır. Ayrıcalıklı emirler, dolaylı davalardandır. Mandamus da ayrıcalıklı emir türlerinden biridir ve özellikle bir kamu görevinden dolayı kişilerin ya da kurumların görevlerini yapmaya zorlanması amacıyla verilen bir yargısal emirdir. Bu görevin bir kamu görevi olması gerekir. Söz konusu kamu görevi ise kişisel durum, ayrıcalıklı yetki, Common Law, örf ve adet hukuku ya da sözleşmeye ilişkin olabilir. Mandamus emrinin verilmesi için diğer bir şart ise idareye başvuru zorunluluğudur. Ancak günümüzde bu şartın uygulanmaması gerektiğini ileri süren yazarlar da vardır. Bunun yanında, mandamus emrinin bir takım istisnalarının olduğunu değindik. Bunlardan belki de en önemlisi, Kraliyet'e karşı verilememesidir. Doktrinde, bunun aksini savunan yazarlar olsa da bakanların veya Kraliyet görevlilerinin diğer Kraliyetle doğrudan ilgisi olmayan görevlerine karşı mandamus emrinin uygulanması konusunda bir tartışma bulunmamaktadır.

Son olarak, zaten bir kamu görevinin yerine getirilmemesi durumunda bu görevi yapmaya zorlamak amacıyla getirilmiş olan mandamusun da ihmali durumunda söz konusu kamu görevlilerinin ya da kamu kurumlarının ne gibi bir yaptırımla karşılaşacaklarını belirttik.

KAYNAKÇA

- ALPASLAN, M. Şükrü, "Anglo-Amerikan Hukukunda Mahkemeye Saygısızlık Suçu ve Türk Hukukundaki Durum", İÜHFİM, Cilt: 40, Sayı: 1-4, İstanbul, 1974.
- ASLAN, Zehreddin, "İngiliz Hukukunda İdarenin Yargısal Denetimi ve Bu Denetim Sonucunda Verilen Kararların Niteliği", İ.Ü. Siyasal Bilgiler Dergisi, Sayı:10, İstanbul, 1995.
- ASLAN, Zehreddin, "İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Bireylerin Geçici Olarak Yargısal Korunması", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Yılmaz Altuğ'a Armağan**, Cilt: 17, Sayı: 1-2, 1997-1998, İstanbul, 2000.

- AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ, Büyük Daire, **Roche-Birleşik Krallık Kararı**, Başvuru no: 32555/96 Strasbourg, 2005, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#> (erişim tarihi 1.12.2012)
- AYDAR, Hafize Sevinç, İngiliz Hukukunda Yargısal Emir Kavramı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- BAILEY, S.H., **Cases, Materials and Commentary on Administrative Law**, 4th Edition, Sweet&Maxwell, London, 2005.
- BARNETT, Hilaire, **Constitutional&Administrative Law**, 7th Edition, Routledge-Cavendish, 2006.
- CARROLL, Alex, **Constitutional and Administrative Law**, 3rd Edition, Pearson Education Limited, England, 2003.
- CRAIG, Paul, **Administrative Law**, 7th Edition, Sweet&Maxwell, London, 2012.
- DE SMITH, S.A. / WOOLF, The Lord / JOWELL, Jeffry, **Judicial Review of Administrative Action**, 5th Edition, Sweet&Maxwell, London, 1995.
- DIBLAN, Sevinç, “İngiltere’de Mahalli İdareler”, İdare Hukuku Bakımından İngiliz Hukuk Sistemi, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1946.
- ELLIOTT, Mark, **Beaton, Matthews and Elliot’s Administrative Law**, 3rd Edition, Oxford University Press, Oxford, 2005.
- EMERY, Carl, **Administrative Law: Legal Challenges to Official Action**, Sweet&Maxwell, London, 1999.
- ERHÜRMAN, Tufan, “Birleşik Krallık İdare Hukukunda Ultra Vires”, **AÜHFD**, Cilt: 61, Sayı: 2, Yıl: 2012.
- ERHÜRMAN, Tufan, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku, Türk ve İngiliz Hukuk Sistemleriyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme**, Işık Kitabevi, Lefkoşa, 2012.
- FELDMAN, David, **English Public Law**, Oxford University Press, Oxford, 2004.
- FOULKES, David, **Administrative Law**, 8th Edition, Butterworths, London-Dublin- Edinburg, 1995.
- FEYZİOĞLU, Metin, “Anglo Sakson ve Anglo Amerikan Hukuk Düzenlerinde Habeas Corpus Kurumu”, **AÜHFD**, Cilt: 44, Sayı: 1-4, Ankara, 1995.
- GÖZLER, Kemal, İdare Hukuku, 2. Baskı, Cilt:I, Ekin Y. , Bursa, 2009.
- GÜRAN, Sait, “Anayasa’nın Kuvvetler Ayrılığı İlkesine ve Yönetim Yargı İlişkilerine Bakış Açısında Değişiklik”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt: 11, Yıl: 1994.
- HENDERSON, Edith G., **Foundations of English Administrative Law-Certiorari and Mandamus in the Seventeenth Century**, Harvard University Press, Cambridge-Massachusetts, 1963.
- KARABULUT, Mustafa, “İngiltere’de İdarenin Yargısal Denetimi Üzerine Bir İnceleme”, **Danıştay Dergisi**, Yıl: 30, Sayı: 102, Ankara, 2000.
- KARAMUSTAFAOĞLU, M. Tuncer, “İngiliz İdare Hukuku ve Ultra Vires Doktrini”, **Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch’e Armağan**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1964.
- KURT, Süleyman, “Britanya İdari Yargı Yerleri (Tribunal Sistem) ve Yargısal Denetim”, **Danıştay Dergisi**, Sayı: 107, Ankara, 2004.
- LEYLAND, Peter / WOODS, Terry, **Administrative Law**, 4th Edition, Oxford University Press, Oxford, 2002.
- LONGLEY, Diane / JAMES, Rhoda, **Administrative Justice: Central Issues in UK and European Administrative Law**, Cavendish Publishing Limited, London, 1999.
- MODERNE, Franck, “İdari Yargıcın Yeni Emir Verme (Injonction) Yetkisi Üzerine”, (çev. Ramazan Çağlayan), **AÜEHFD**, Cilt: VIII, Sayı: 1-2, (2004).
- MULLAN, David J., **Administrative Law**, Irwin Law Inc. , Toronto, 2001.
- MUMCU, Uğur, “İngiliz Hukukunda Ultra Vires Kavramı”, **AÜHFD**, Yıl: 1970, Cilt:27, Sayı: 1-2.
- NALCIOĞLU, Orhan / SEVİMLİ, Kamil, “İngiliz İdare Hukuku ve Ultra Vires Doktrini”, **AYİM Dergisi**, Sayı:10, Ankara, 1996.

- OKUYUCU ERGÜN, Güneş / TOROSLU, Haluk / TANER, Fahri Gökçen, "Gizli Tanıklık Hakkında İngiltere Lordlar Kamarası Kararının Tercümesi", **Suç ve Ceza Dergisi**, Sayı: I, Yıl: 2009.
- ÖRÜCÜ, Esin, "Büyük Britanya'da İdarenin Yargısal Denetimi", **II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, İdari Yargının Dünyadaki Bugünkü Yeri**, Ankara, 1993.
- ÖRÜCÜ, Esin, "İngiltere'de İdarenin Sorumluluğu ve Yargısal Denetiminde Uygulanan Başlıca İdare Hukuku İlkeleri", **Onar Armağanı**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977.
- PARPWORTH, Neil, **Constitutional and Administrative Law**, 2nd Edition, Butterworths LexisNexis, UK, 2002.
- PARRY, Clive, İngiliz Hukuk Sistemi, (çev. Vakur Versan), İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1945.
- PARRY, Clive, "İngiliz Hukuk Sistemi", (çev: Fadıl H. Sur), **AÜHFD**, Cilt: I, Sayı: 3, Yıl: 1943, Ankara Maarif Matbaası, 1944.
- PHILLIPS, The Late O. Hood / JACKSON, Paul / LEOPOLD, Patricia, **Constitutional and Administrative Law**, 8th Edition, Sweet&Maxwell, London, 2001.
- RICHARDS, P. H. / CURZON, L. B., **The Longman Dictionary of Law**, 8th Edition, Pearson Education Limited, England, 2011.
- SAYHAN, Şebnem, "İdari Yargı Sistemlerinin Karşılaştırmalı Analizi", İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı:15, Yıl:1996.
- WADE, H.W.R. / FORSYTH, C.F., **Administrative Law**, 10th Edition, Oxford University Press, Oxford, 2009.
- WADE, Sir William / FORSYTH, Christopher, **Administrative Law**, 9th Edition, Oxford University Press, Oxford, 2004.
- WOOLF, The Rt Hon The Lord / JOWELL, Jeffrey / LE SUEUR, A.P., **Principles of Judicial Review**, Sweet&Maxwell, London, 1999.
- VERSAN, Vakur, "İngiltere'de İdare Hukuku", İdare Hukuku Bakımından İngiliz Hukuk Sistemi, İdare Hukuku Seminer Çalışmaları: I, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1946.
- YALÇINKAYA, Namık Kemal, İngiliz Hukuku-Kaynakları, Kurumları ve Temel İlkeleriyle, Eroğlu Matbaası, Ankara, 1981.
- YAŞAR, Nuri, İdari Yargı İdari Yargıç ve Yargısal Emir, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2002.
- ZABUNOĞLU, Yahya K., "İngiltere'de İdare Hukuku Anlayışı", **AÜHFD**, Yıl: 1961, Cilt: 18, Sayı: 1-4.

